

Od bedaka do junaka: Alpinist*

JERNEJ HABJAN

ALPINIST, FOLKLORNI JUNAK *PAR EXCELLENCE*

Alpinist je popoln folklorni junak. Če je folklorni junak tisti, ki prestopi prepovedano mejo in zato ponarodi, je alpinist pač folklorni junak *par excellence*. V obeh primerih, tako pri folklornem junaku kakor pri alpinistu, je prestopanje prepovedanih meja konstitutivno. Ko Vladimir Propp našteje 31 mogočih dejanj čarobne pravljice, v resnici zgolj popiše junakovo prečkanje meje (Propp 2005: 39–76). Tovrstna konceptualna redukcija je implicirana že v slavni Lévi-Straussovi kritiki

---

* Razprava je nastala v Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU pri raziskovalnem projektu *Alpinistična literatura: Slovenija in onkraj* (J6-1808, 2019–2022), ki ga iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Proppa (Lévi-Strauss 2005: 221–55), eksplicitna pa je pri nekoliko manj slavni Lotmanovi opredelitvi sižeja kot takega; ker je ta opredelitev malo manj slavna, jo kaže tudi navesti:

[N]ujne sestavine vsake zgodbe [so]: 1) semantično polje, razdeljeno na dve podmnožici, ki se vzajemno dopolnjujeta; 2) meja med tema podmnožicama, ki je v normalnih razmerah neprepustna, v tem primeru (sižejski tekst zmeraj govori o *tem primeru*) pa postane prepustna za junaka delovalca; 3) junak delovalec.

[...]

V odnosu do meje sižejskega (semantičnega) polja je delovalec tisti, ki jo premaguje, meja pa je v odnosu do njega ovira. [...] Pri tem ni pomembno, ali so to »škodljivci« v čarobni pravljici, valovi, vetrovi in morski tokovi, ki so sovražni Odiseju, lažni prijatelji v pikaresknem romanu ali lažni dokazi v kriminalnem romanu: kar zadeva strukturo, imajo vsi enako funkcijo – prehod iz enega semantičnega polja v drugega [...] onemogočijo [...] za vse razen za delovalca v tem posameznem primeru (mogoča je tudi drugačna, posebna oblika sižeja: delovalec umre ali iz kakšnega drugega razloga »izstopi iz igre«, ne da bi premagal mejo). (Lotman 2010: 304)

Katera ovira je višja od Himalaje? In kje je možnost »izstopa iz igre« večja kakor v Himalaji? In res, po Reinholdu Messnerju (2006) so alpinisti preskuševalci meja nemogočega, po Lionelu Terrayju (1974) pa osvajalci nekoristnega sveta. Nič čudnega, torej, da je Terray leta 1965 dejansko »izpadel iz igre« na masivu Vercors in da se Messner najbolj sramuje tega, da ni nikoli izpadel. »Tako kot boj z zmajem simbolizira težave na poti do notranjega spoznanja, boj med dobrim in zlim – podobno sekularno osvajanje gora uteleša junaška dejanja premagovanja ovir« (Šaver 2005: 228). Se pravi, kakor folklorni junak alpinist prestopa prepovedano mejo, na cilju pa vstopi v folkloro.

ALPINISTIČNA LITERATURA, PONARODELOST BREZ KANONA

Toda kaj imam v mislih s folkloro? Naj navedem dve trditvi iz nedavne številke najstarejše slovenske še izhajajoče revije. Najprej zgodovinar knjige:

Pohodniška in alpinistična literatura imata pri nas bogato, celo častitljivo tradicijo. Še več; posamične domače knjige, kot je denimo Zaplotnikova *Pot*, so 35 let po izidu in po 40 tisoč prodanih izvodih prišle do takšnega statusa ponarodelosti, da jih niti ni potrebno več tiskati in izdajati v integralni, celotni različici, temveč so dovolj že izseki iz nje. (Rugelj 2017)

Nato pa še literarni zgodovinar:

Razvajeni z internetom gremo za definicijo planinskega leposlovja najprej gledat tja. Sicer pa kam drugam niti ne moremo. Z izjemo leksikona *Slovenska književnost*, ki vsebuje geslo *alpska poskočnica* za kitično obliko in geslo *planinska povest* (prispeval ga je pisec tegale prispevka), tiskani literarni leksikoni in enciklopedije namreč ne poznajo nič takega, kar bi se začinjalo na planinski, gorniški ali alpinistični, ne v slovenščini ne v drugih jezikih. Na spletu se med zadetki na vrhu znajdeto wikipedijski gesli *planinska literatura* in *planinska povest*, ki so ju tja postavile študentke na ljubljanski slovenistiki. Slovenska gesla so primerno izhodišče za razgledovanje po podobnih pojavih v drugih jezikih.

Začuda pa v drugih jezikih ni najti ustreznih tema dvema slovenskima pojmomoma. (Hladnik 2017: 4)

Tako Samo Rugelj govori o ponarodlosti slovenske alpinistične literature, Miran Hladnik pa o neraziskanosti te literature. Če trditvi povežemo, torej dobimo naslednji paradoks: alpinistična literatura je eden najbolj branih literarnih žanrov, a tudi eden najmanj raziskanih. Skratka, ponarodlost brez kanona. To bi lahko bila minimalna opredelitev folklornosti alpinistične literature: alpinistična literatura je folklorna v tem, da je ponarodela, ne da bi ji pri tem pomagal šolski aparat. Tako nekako, kakor so brez pomoči institucij ponarodeli predmeti s seznama »ABC predmetov« iz kataloga nedavne razstave o socialistični Sloveniji (Jurjavčič in Strlič 2016: 21–76), kjer črko š zaseda »šotor«, ki je leta 1979 dajal prvi jugoslovanski odpravi na Everest »platneni dom na najvišji gori« in ki je bil kot takšen podobno priljubljen kakor npr. »televizor 'Miniramá'«, »uniforme SMB«, »Vesna«, »Zvitorepec« in »žoga«, če omenim samo predmete, ki na seznamu sledijo »šotoru«.

Toda ta zveza ponarodlosti in nekanoničnosti ne govori le o folklornosti alpinistične literature; še pomembnejša je ta zveza zato, ker je protislovna, pojasnjevanje protislovij pa je naloga sleherne znanosti, ne le folkloristike. Od kod torej to protislovje med ponarodlostjo in nekanoničnostjo alpinistične literature? Kako je mogoče, da je alpinistična literatura eden najbolj branih žanrov, hkrati pa eden najmanj raziskanih?

ALPINIZEM, ŠPORT SMRTI IN LITERATURE

Še več, kako je mogoče, da je ponarodela alpinistična literatura akademsko tako marginalna, ko pa je alpinizem ne le najsmrtonosnejši šport, ampak tudi najbolj literaren; ne le najbolj fizičen, temveč tudi

najbolj metafizičen? Pojasnjevanje protislovja ponarodelosti brez kaničnosti torej začenjamo z novim protislovjem: šport, ki vzame največ življenj, da največ avtobiografij. Še več, alpinizem je edini šport, kjer avtobiografije ne sme napisati t. i. *ghost-writer*, ampak dejanski alpinist, hkrati pa je ta dejanski alpinist ob izidu knjige že sam pogosto *ghost*. O Šraufovi knjigi *Veliki dnevi* Pavle Kozjek na notranjem zavihku pravi: »Žal je ni dokončala njegova roka, tako kot se ni uresničila njegova velika želja splezati na vrh Dhaulagirija« (Belak - Šrauf 1997). A tudi Kozjekove knjige, *Življenje alpinista*, ni dokončala njegova roka: »Načrta, da bi o svojih vzponih napisal knjigo [...], ni nikoli uresničil; ko se je zanjo le odločil, mu je namero in življenje prekinil varljivi snežni greben« (Žiberna 2009). Messner je osvojil 14 osemtisočakov in napisal več kot 80 knjig. Messnerjev občasni soavtor Viki Grošelj je osvojil deset osemtisočakov in napisal že skoraj 20 knjig. Nejc Zaplotnik, ki ga je Grošelj izkopal iz ledu, Messner pa počastil s prvim obiskom Grošlja in z omembo nesreče v predgovoru k tedaj novi izdaji knjige Hermanna Buhla (Messner 1984: 7), je osvojil tri osemtisočake in napisal desetkrat ponatisnjeno knjigo. Tomaž Humar je preplezal štiri stene osemtisočakov in napisal dvakrat ponatisnjeno knjigo, predgovor pa je prispeval Messner. H knjigi Pavleta Kozjeka, ki je osvojil pet osemtisočakov, pa je krajši zapis med drugimi prispeval Grošelj, ki mu Humar pravi »nesojeni slovenski Messner« (Humar 2001: 63).

ALPINISTIČNA LITERATURA, ŽANR JUNAKOV IN ŽIVLJENJA

A to je le ena stran zgodbe. Kajti medtem ko alpinizem jemlje življenja in daje avtobiografije, te avtobiografije same dajejo življenja. Knjige o alpinizmu porajajo ne le nove knjige o alpinizmu, pač pa tudi nove alpiniste. Se pravi, avtorji alpinističnih knjig ne porajajo le novih avtorjev, temveč tudi nove junake. Pojav je tako pogost, da lahko ostanemo pri že omenjeni nedavni številki *Planinskega vestnika*, pa najdemo primer; takole namreč začne svoj prispevek Igor Mezgec:

Pot v gore in stene so mi odprle knjige. [...] Kugy in Avčin sta osebno potrdila, da je v gorah še lepše kot v otroških sanjah. Kot najstnik sem tako prebral vse, kar sem našel na hribovski polici v mestni knjižnici. Heckmair in Buhl sta s strašljivimi prigodami v strmih stenah pripravila vrata tudi bolj junaškemu doživljanju tega sveta. (Mezgec 2017)

Onkraj nedavne številke *Planinskega vestnika* pa lahko rečemo takole: brez Bertonclove knjige ni Staneta Belaka - Šraufa (temveč

zgolj Stane Belak), brez Šraufa ni Humarja, brez Humarjeve knjige pa ni Messnerjevega predgovora k njeni prvi izdaji (Messner 2001) in pripisa k njeni posthumni izdaji (Messner 2010). A tudi Messnerja ni brez Buhlove knjige, prav tako ne Zaplotnika, brez Zaplotnikov knjige *Pot* pa ni Silva Kara, Marka Prezlja, že omenjenega Humarja in Grošljeve spremne besede k njeni spominski izdaji (Grošelj 2009b). A tudi Grošlja ni brez že omenjene Buhlove knjige, prav tako ne Kozjeka, brez Kozjekove knjige pa ni Grošljevega zapisa k njej (Grošelj 2009a). Navsezadnje brez Hedinovih knjig ni Heinricha Harrerja, brez Harrerjeve knjige ni Joa Simpsona in Messnerja, brez Messnerja pa ni kipca *Messners Felsenland* (Messnerjev skalnati svet), ki ga je iz knjig naredil Guy Laramée in je razstavljen v Messnerjevem muzeju Corones.

Kipec *Messners Felsenland* (Messnerjev skalnati svet), ki ga je Guy Laramée leta 2014, ob Messnerjevem 70. rojstnem dnevu, ustvaril iz dvanajstih zvezkov Meyerjevega leksikona (*Meyers Lexikon*) iz let 1924–1935, razrezanih in spojenih v obliki južnotirolske gorske skupine Geislerspitzen, na katero se je Messner povzpel pri petih letih (Sammlung Reinhold Messner, Messner Mountain Museum; z dovoljenjem JHB Gallery, New York; © Guy Laramée. Foto: arhiv Guy Laramée).

Messnerjev gorski muzej Coronas, ki na vrhu južnotirolske gore Kronplatz razstavlja del zbirke Reinholda Messnerja; v kvadrati vitrini desno spredaj kipec *Messners Felsenland* (foto: Oskar Da Riz).

Če naj začnemo na začetku slovenskega himalajizma, ne moremo mimo dejstva, da je prvi Slovenec v Himalaji tudi avtor prve slovenske himalajistične knjige. Leta 1956 je Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu izdala knjigo Dinka Bertoncija *Dhaulagiri: Slovenec v argentinski odpravi na Himalajo*. A ne moremo niti mimo omembe te knjige v knjigi prvega Slovenca na vrhu osematisočaka, Šraufa, ki takole začne poglavje o gori svojega življenja:

Že od vsega začetka, ko sem prvič bral o argentinski odpravi na Dhaulagiri in tako dobil prvo informacijo o Himalaji, se drži zgodbe »Dhaulagiri« grenak priokus nečesa nedosegljivega. Argentinci, ki niso dosegli vrha, so »plačali« svoj poskus v severni steni v življenjem vodje odprave Ibañeza. Zgodba in z njo gora sta mi sedli v srce, čeprav mi takrat ni prišlo niti na misel, da se bom kdaj tudi sam loteval te, celo za himalajske pojme tako muhaste, a čudovite gore. (Belak - Šrauf 1997: 123)

Obsedenost z Daulagirijem je Šrauf prenesel tudi na svojega zadnjega »mucka«, Tomaža Humarja, ki si je z dejanskim vzponom na Dhaulagiri, kot rečeno, prislužil predgovor samega Messnerja, potem ko je po vrnitvi izdal lastno knjigo. Takole o tej obsedenosti pravi sam Humar: »Mene, Bertoncija pa Šraufa družijo knjige: Šrauf je vstajal in spat hodil z Bertoncijevo knjigo« (Božić 2010: 2'08"–2'16").

Če se Humar ne moti in če je torej Bertoncijeva knjiga *Dhaulagiri* resnično povezala prvake slovenske himalajistike treh generacij, lahko o neki poznejši knjigi rečemo, da je povezovala ne le medgeneracijsko, pač pa tudi v neki izjemni generaciji. V mislih imam Zaplotnikovo knjigo *Pot*, ki je bila »nekakšna biblija za mlade plezalce« že v Prezljevi generaciji (Prezelj 2008), v kateri je, kot bomo kmalu videli, navdihovala celo tako različna alpinista, kot sta bila Karo in Humar.

Humar je sicer priznaval svoj alpinistični dolg ne le Bertoncijevi knjigi, temveč alpinistični literaturi kot takšni, prav tako npr. Tomo Česen in Igor Škamperle: »Vse knjige o gorništvu, ki so bile na voljo, sem zлил vase. Ob popoldnevih sem hodil gore boječ občudovat,« beremo na začetku Humarjeve knjige (2001: 18); »Uspešna jugoslovanska odprava v južno steno Makaluja (8463 m) leta 1975, film, ki mi ne vem več naslova, ter nekatere knjige alpinistov, ki so me prepričali s svojimi zgodbami – to so bili morda glavni razlogi, zaradi katerih sem dokončno začutil, da bi bila to prava stvar,« izvemo na začetku Česnovе knjige (1990: 18); »Ob [...] [gorniški literaturi] sem občutil, kako se v moji notranjosti sproži duhovni stik, ko se človek sreča s svojo mejo, kjer torej išče smisel svojega tveganja. Tega sem našel v gorah,« pa se glasi eno od Škamperletovih priznanj Dušanu Jelinčiču (po Strojnin 1999: 161). A podobno že legendarni vodja odprav te generacije

Tone Škarja takoj po uvodnem poglavju obsežne knjige *Po svoji sledi* z značilno natančnostjo popiše alpinistične spise, ki so ga navdušili za alpinizem (Škarja 2011: 10–2).

Seveda pa je literatura vodila alpiniste v gore, še preden so presegli domače Alpe. O tekstih Klementa Juga je Tomo Virk nedavno zapisal, da so jih alpinisti »prebirali še desetletja in v njih našli navdih ne le za gorniško pisanje, temveč tudi za alpinistične podvige« (Virk 2014: 364), pri tem pa ni prezrl, da je tudi Jugovo plezanje poganjala zgodba, in sicer pripovedovanje Zorka Jelinčiča o vzponu na Triglav, ki je v Jugu »sprožilo neko vzmet«, tako da je »tudi sam [...] sklenil osvojiti najvišji slovenski vrh« (nav. delo: 335).

Ko je torej nekako na trenutnem koncu te verige literarnih vplivov na slovenski alpinizem tudi Humar napisal knjigo, je kratek predgovor prispeval sam Messner, tedaj že avtoriteta zgodovine alpinizma. A tudi Messnerjev alpinizem bi bil bržkone bistveno drugačen, če mu mati ne bi že kot otroku brala legend o Georgeu Malloryju (Messner 2006: 148–9), Alfredu F. Mummeryju (Nickel 2012: 9'34"–10'21") in že omenjenem Buhlu, čigar ime in vzponi so Messnerja očarali, še preden je bral o njih (Messner 1984: 7).

Toda Buhl je poleg imena in pionirskih himalajskih vzponov zapustil tudi knjigo *Achttausend drüber und drunter*, ki je v slovenščino in mnoge druge jezike prevedena kot *Nanga Parbat*. Ta knjiga pa je k alpinizmu zavezala bralstvo po vsem svetu, pri nas morda najneposredneje Kozjeka – »Knjigo sem prebral brez predaha [...] in s pobožno željo, da mi bo nekoč[,] 'ko bom velik'[,] dano doživeti vsaj delček opisane« (Kozjek 2005: 7) – in predvsem Grošlja:

Knjiga je biblija svetovnega alpinizma. Tako zame kot za številne mlade plezalce po svetu je bila pravo razodetje. Hermann Buhl je imel tak vpliv na svetovni alpinizem, kot ga je imel pozneje le še Reinhold Messner. V slovenskem prostoru pa bi mu ob bok lahko postavili Nejc-a Zaplotnika. (Grošelj 2015: 74)

Nič čudnega ni torej, da Buhlovo knjigo poleg knjig Anderla Heckmairja, Mauricea Herzoga in Juliusa Kugyja kot odločilen mladostni vpliv omenja tudi sam Zaplotnik:

Požiral sem Buhlov *Nanga Parbat*, *Tri zadnje probleme Alp*, Kugyja, Herzogovo *Annapurno*, in te knjige so me popolnoma zastrupile. Preselil sem se v kožo junakov, ki so za ceno svojih življenj osvajali prepadne stene in najvišje gore sveta. To je bilo nekaj za mojo razburkano dušo. Spraševal sem, kako in kaj[,] in pot me je privedla na alpinistični odsek. (Zaplotnik 1981: 13)

In prav tako ni nič čudnega, da, kakor smo že videli, svoj dolg Buhlu izraža tudi Messner.

Vendar je Messner podobno zadolžen vsaj še pri Hedinu in Harrerju: »Bral sem Heinricha Harrerja in Svena Hedina. Odtlej sem vedno hotel iti tja« (po Vogelnik 1983: 131–2). Toda nekaj zelo podobnega je o Hedinu rekel sam Harrer; v intervjuju z Anke Dürr in Wolfgangom Höbelom ob hollywoodski ekranizaciji njegove kultne knjige *Sedem let v Tibetu* je povedal: »Že kot deček sem prebral knjige Svena Hedina o njegovih popotovanjih po Tibetu; kot študent geografije v Gradcu sem doživel tudi Hedinovo predavanje – in postalo mi je jasno, da moram odpotovati v to deželo« (Harrer 1997: 148). Omenil pa sem že odločilnost Harrejeve druge kultne knjige, *Beli pajek: Zgodovina Eigerjeve severne stene*, za plezanje Joca Simpsona (Osmond 2007: 1'10"–1'30"), ki je tudi sam napisal izjemno vplivno knjigo *Dotik praznine*, potem ko je kot plezalec nehote skoraj ponovil najstrhljivejšo zgodbo *Belega pajka*.

Značilna sta tudi tale incipita, ki bi bila lahko popolnoma identična, če ne bi prvega napisal opazovalec in drugega zmagovalec osvajanja Everesta:

Bil sem še deček, ko so si na vse kripnje prizadevali osvojiti najvišjo goro na svetu. In kot dečku mi je, medtem ko sem s tesnobo požiral poročila o tem, razbijalo srce. Prevzemala so me bolj kot najbolj razburljiva karlmarcarica. Vendar sta bila Mount Everest (8848 m) in boj Angležev za vrh v nekem tako daljnem, nedosegljivem svetu, da mi še na misel ni moglo priti, da bom kdaj to velikansko himalajsko goro videl na svoje oči ali jo celo doživel. (Hiebler 1981: 7)

Kot mladenič sem bil velik sanjač; požiral sem pustolovske knjige in hodil na dolge samotne sprehode z glavo v oblakih. Niti pomislil nisem na to, da so pred mano številni razburljivi izzivi in da bom sčasoma prejel kopico priznanj in nagrad. (Hillary 2000: 11)

Pokušino odlomkov iz alpinističnih knjig o formativnih alpinističnih knjigah pa naj sklene izjava Kurta Diembergerja iz leta 1989 o knjigi Erica Shiptona *Blank on the Map* (Belina na zemljevidu), ki je Diembergerja podobno obsedla s K2, kakor je, kot smo videli na začetku te pokušine, Bertoncljeva knjiga obsedla Šraufa z Daulagirijem; Diemberger, ki je zadnji videl velikega Buhla, takole pravi o Shiptonovi knjigi:

Knjiga, ki sem jo pred leti odkril v svoji knjižnici in s katero se je vse začelo. Še danes je zame uganka, kako sem dejansko prišel do te knjige. [...] Če ne bi bilo te knjige, se ne bi nikdar odpravil na severni greben K2 in sam K2 ne bi niti postal moja sanjska gora. (Diemberger 2014: 45)

Messner ni edini mednarodno bran pisec o slovenskih alpinistih; in Samo Rugelj ni edini pisec o ponarodelosti Zaplotnikove *Poti*. Ko se je Kanadčanka Bernadette McDonald lotila zgodovine slovenskega alpinizma, je za rdečo nit izbrala prav *Pot* in Zaplotnika, »človeka, ki je s svojo knjigo povezal slovenske alpiniste« (McDonald 2016: 9). V Slovencih Bernadette McDonald najde »narod, čigar pripadniki se morajo povzpeti na najvišjo goro države, če želijo biti pravi Slovenci« (nav. delo: 8); v slovenskih plezalcih pa najde skupnost, katere pripadniki morajo prebrati *Pot*: »Čeprav oba Slovenca in plezalca, si je težko predstavljati dva posameznika, ki bi si bila manj podobna kot Silvo Karo in Tomaž Humar. Silvo, redkobeseden pragmatik, in Tomaž, romantičen sanjač. A vseeno sta oba do te knjige in njenega avtorja čutila globoko spoštovanje« (nav. delo: 10). Če oboje povežemo, lahko rečemo, da morajo Slovenci splezati na določeno goro, slovenski plezalci pa prebrati določeno knjigo – in ne nasprotno, kakor bi pričakovali od nacionalno zamišljene skupnosti na eni strani in od alpinistične skupnosti na drugi.

Se pravi, po eni strani alpinizem jemlje življenja in daje avtobiografije, po drugi pa te avtobiografije same dajejo življenja. Pisanje je tu po eni strani medij smrti, po drugi pa medij prihodnjega življenja. Po prvi je smrt posrednica med živimi. Posreduje med alpinisti in vdovami njihovih soplezalcev, ki pogosto sklenejo nekakšen novodobni leviratski zakon, kjer v izvirni, starodobni različici brat umrlega oženi njegovo vdovo: tako se Edmund Hillary poroči z June, vdovo svojega soplezalca Petra Mulgrewa; Conrad Anker z Jennifer, vdovo svojega soplezalca Alexa Lowa; Tomaž Jamnik z Mojco, vdovo svojega soplezalca Zaplotnika; Humar pa s Sergejo, dekletom svojega ponesrečenega soplezalca Danila Goloba. A smrt seveda še pogosteje kakor med alpinisti in vdovami njihovih soplezalcev posreduje med samimi živečimi alpinisti: Zaplotnik je nekakšen izginjajoči posrednik ne le med Jamnikom in Mojco Zaplotnik, temveč tudi med Messnerjem in Grošljem: ko umre, Messner že v Himalaji pohiti izreč Grošlju sožalje, kar je prvo srečanje med poznejšima soavtorjema.

Po drugi strani pa je smrt posrednica med umrlimi in živečimi alpinisti: kakor smo videli, mnogi postanejo alpinisti pod vplivom knjig alpinistov, ki neizogibno pišejo o svoji smrti in ki so ob izidu knjig pogosto tudi zares mrtvi. Prihodnji alpinist seveda noče postati mrtev alpinist, temveč alpinist, vreden dediščine mrtvega alpinista, vreden članstva v skupnosti alpinistov. Zato ga pogosto formira knjiga

o alpinistu, ki ni alpinist, kakršen bi rad postal bralec sam, ampak alpinist, v imenu katerega bi bralec rad postal alpinist.

Viki Grošelj in Reinhold Messner v Katmanduju aprila 1983 (foto: Viki Grošelj, avtorjev arhiv).

Razloček med drugim, s katerim se identificiram, in drugim, v imenu katerega se identificiram z nekom ali nečim, je, freudovsko rečeno, razlika med idealnim jazom in idealom jaza, razlika med imaginarno in simbolno identifikacijo, med, lacanovsko zapisano, $i(a)$ in $I(A)$:

[I]maginarna identifikacija je identifikacija s podobo, v kateri smo si všeč, z likom, ki predstavlja, »kar bi radi bili«, simbolna identifikacija pa je identifikacija s samim mestom, od koder se gledamo, da se vidimo v obliki, v kateri smo si všeč. Ko smo v vsakdanu fascinirani z likom imaginarne identifikacije, praviloma spregledamo prav to simbolno točko-potezo v Drugem, od koder se gledamo, da smo si všeč v imaginarni podobi. [...] Na kar pri tem seveda ne smemo pozabiti, je dejstvo, da je $i(a)$ že podrejen $I(A)$, t.j. da je simbolna identifikacija (točka, od koder se gledamo) tista, ki dominira in določa lik, v katerem smo si všeč. (Žižek 1988: 125–7)

Alpinista torej formira knjiga o idealu jaza: knjiga o plezalcu, v imenu katerega bi bralec rad postal plezalec. Alpinistična knjiga prikazuje ideal jaza bralstva, ne pa idealnega jaza bralstva, ki ga prikazuje roman, ki je po Benedictu Andersonu skupaj s časnikom glavni medij zamišljanja nacionalne skupnosti (Anderson 2007: 27–57). Zato alpinistična knjiga v nasprotju z romanom in časnikom ni medij zamišljanja nacionalne skupnosti, ampak medij zamišljanja skupnosti, ki je nacionalna zgolj potencialno. Njeno potencialno imaginarno identifikacijo z nacionalno zamišljeno skupnostjo namreč naddoloča njena simbolna identifikacija z alpinistično zamišljeno skupnostjo.

V tej razliki med posnemanjem junaka nacionalnega romana in delovanjem v imenu junaka alpinistične avtobiografije pa nemara že tiči vir uvodnega paradoksa, da je alpinistična literatura med najbolj brani in hkrati najmanj raziskanimi žanri. Raziskovanja je namreč še zmerom deležna predvsem t. i. narodotvorna književnost, ki pa je seveda vse kaj drugega kakor literatura, ki bralstvo navdihuje k dejanjem, vrednim Terrayjevih alpinističnih »osvajalcev nekoristnega sveta«. Kljub več kot očitni narodotvornosti tako alpinizma kakor literature je alpinistična literatura očitno preveč sokratska, preveč kviri mladino, da bi bila sprejeta v nacionalni kanon; preveč sokratska – in premalo estetska v nacionalnokanoničnem pomenu esteticizma, ki ga analizira Rastko Močnik (2006: 7–9, 51, 219–26), prakticirajo pa v zvezi z alpinistično literaturo npr. Martina Kopf (2016: 138–44), Miran Hladnik (2011: 147) in Tomo Virk (2017: 8–9).

Tako iz alpinističnega kakor iz kanoničnega teksta je avtor sicer odsoten, a le v prvem primeru je ta odsotnost tematizirana kot junakova potencialna ali aktualna smrt, zaradi katere bralstvo ne more delovati po junakovih sledeh, temveč le v njegovem imenu. Prav zato je avtor alpinističnega teksta kanonično odsoten ne samo iz sveta bralstva, ampak paradokсно tudi iz samega kanona. Ta paradoks bo vztrajal, dokler ga ne pojasnimo, k čemur je literarna veda poklicana že kot znanstvena praksa pojasnjevanja protislovij. S tem pa bo nemara literarna veda odpravila tudi lastno pomanjkljivost, na začetku omenjeno neraziskanost enega najbolj branih književnih žanrov.

Tako kakor kanonična literatura poraja ne le novo kanonično literaturo, ampak tudi nove pripadnike nacije, knjige o plezanju porajajo ne le nove knjige o plezanju, temveč tudi nove plezalce. Avtor v alpinistični literaturi torej ne poraja samo novih avtorjev, pač pa tudi nove junake. A ti junaki niso nacionalni junaki, temveč ljudski junaki, kot takšni pa so potencialno internacionalni junaki; alpinistična skupnost je ljudska skupnost, ki bolj kakor na nacijo spominja na internacionalo. Ideja t. i. evropske naveze je, kot poroča Harrer v slovitim *Belem pajku*, vzniknila takoj po drugi svetovni vojni:

Tu bi se rad spomnil moža, ki je prvi izrekel lepo misel o »evropski navezi«, italijanskega, v Švici živečega gornika in časnikarja, Guidona Tonelle. Te besede je povedal leta 1946 in zaklical jih je v času, ko ni še nihče mislil na spravo, ko sta svet še pretresala sovraštvo in gnev nad vojno in njenimi povzročitelji: »Gorniška dejavnost se vzdiguje visoko nad vsakodnevnimi vprašanji, visoko nad narodi. Gorniki so bratje. Vsi skupaj so ena naveza!« (Harrer 1984: 131)

In res, bralci *Poezij* postanejo dobri Slovenci, bralci *Poti* pa dobri plezalci.

REFERENCE

- Anderson, Benedict 2007 (1983) *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Nova, razš. izd. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Belak - Šrauf, Stane 1997 *Veliki dnevi*. Ljubljana: Sidarta.
- Božić, Stipe 2010 *Dhavalagiri*. Ljubljana: RTV Slovenija. Dostopno na: <<http://4d.rtvsl.si/arhiv/dokumentarni-filmi-in-oddaje-izobrazevalni-program/79986778>>, 5. 10. 2019.
- Česen, Tomo 1990 *Sam*. Radovljica: Didakta.
- Diemberger, Kurt 2014 *K2: Traum und Schicksal*. München: Piper.
- Grošelj, Viki 2009a 'Beg z gore.' V: Pavle Kozjek, *Življenje alpinista*. Radovljica: Didakta. Str. 85–7.
- 2009b 'Spremna beseda.' V: Nejc Zaplotnik, *Pot: Ilustrirana spominska izdaja*. Ljubljana: Mladinska knjiga. Str. 206–15.
- 2015 *40 let mojih soočanj s Himalajo*. Ljubljana: Delo.
- Harrer, Heinrich 1984 (1959) *Beli pajek: Zgodovina Eigerjeve severne stene*. Maribor: Obzorja.
- 1997 "Ich wollte nie weg aus Tibet", *Der Spiegel*, 3. 11., str. 146, 148, 150–52. Spletni vir: <<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-8812688.html>>, 5. 10. 2019.
- Hiebeler, Toni 1981 (1974) *Pustolovščina Everest: Skozi šerpovsko deželo k Čomolangmi*. Maribor: Obzorja.
- Hillary, Edmund 2000 *View from the Summit*. London: Corgi Books.
- Hladnik, Miran 2011 'In ko odložim knjigo, ---.' V: Vladimir Habjan, *Čez rob*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije.
- 2017 'Od Viženčarja do Zlatega zoba: Definicija in zgodovina planinskega leposlovja.' *Planinski vestnik* 117(1): 4–7.
- Humar, Tomaž 2001 *Ni nemogočih poti*. Ljubljana: Mobitel.
- Jurjavčič, Katarina in Nataša Strlič, ur. 2016 *Nikoli jim ni bilo bolje?: Modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Sloveniji*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- Kopf, Martina 2016 *Alpinismus – Andinismus*. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Kozjek, Pavle 2005 'Tine.' V: Tine Mihelič, *Klic gora*. Ljubljana: Sidarta. Str. 7–9.
- Lévi-Strauss, Claude 2005 (1960) 'Struktura in oblika: Razmišljanja o delu Vladimirja Proppa.' V: Vladimir J. Propp, *Morfologija pravljice*. Ljubljana: Studia humanitatis. Str. 221–55.
- Lotman, Jurij M. 2010 (1970) *Struktura umetniškega teksta*. Ljubljana: LUD Literatura.
- McDonald, Bernadette 2016 (2015) *Alpski bojevniki*. Ljubljana: Sidarta.

- Messner, Reinhold 1984 'Geleitwort.' V: Hermann Buhl, *Allein am Nanga Parbat und große Fahrten*. Innsbruck: Steiger. Str. 7–8.
- 2001 'Velika zvezda iz majhne dežele.' V: Tomaž Humar, *Ni nemogočih poti*. Ljubljana: Mobitel. Str. 3.
- 2006 (2004) *Življenje na skrajnih mejah: Avtobiografija: Reinhold Messner v pogovorih s Thomasom Hüetlinom*. Tržič: Učila International.
- 2010 'Pripis.' V: Tomaž Humar, *Ni nemogočih poti*. Ljubljana: Sanje; Stahovica: Humar – Third Eye. Str. 209.
- Mezgec, Igor 2017 'Zapis o iskanju vzornika.' *Planinski vestnik* 117(1): 29.
- Močnik, Rastko 2006 *Julija Primic v slovenski književni vedi*. Ljubljana: Sophia.
- Nickel, Andreas 2012 *Messner*. Warngau: Explorermedia.
- Osmond, Louise 2007 *The Beckoning Silence*. London: Darlow Smithson Productions.
- Prezelj, Marko 2008 'Inspirations, Part VI: Marko Prezelj.' *Alpinist*, 23. 4. Dostopno na: <www.alpinist.com/doc/web08s/wfeature-inspirations-pot-prezelj>, 5. 10. 2019.
- Propp, Vladimir J. 2005 (1928) *Morfologija pravljice*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Rugelj, Samo 2017 'Prihodnost gorniške literature.' *Planinski vestnik* 117(1): 14.
- Strojin, Tone
1999 *Gornišтво: Izbrana dela iz sociologije gornišťva*. Ljubljana: Tuma, Visoka šola za zdravstvo, Ministrstvo za znanost in tehnologijo.
- Šaver, Boštjan 2005 *Nazaj v planinski raj: Alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava*. Ljubljana: Založba FDV.
- Škarja, Tone 2011 *Po svoji sledi: Alpe, Kavkaz, Himalaja*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije.
- Terray, Lionel 1974 (1961) *Osvajalci nekoristnega sveta: Od Alp do Annapurne*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Virk, Tomo 2014 *Vebrov učenec: Primer Klement Jug. Osebnost, diskurz, legenda*. Ljubljana: LUD Literatura.
- 2017 'Privlačnost presegaajoče sile v gorah: Posebnost gorniške literature.' *Planinski vestnik* 117(1): 8–9.
- Vogelnic, France 1983 'Reinhold Messner.' V: Reinhold Messner, *Na meji smrti*. Maribor: Obzorja.
- Zaplutnik, Nejc 1981 *Pot*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Žiberna, Marjan 2009 'Pavle Kozjek (1959–2008).' V: Pavle Kozjek, *Življenje alpinista*. Radovljica: Didakta. Str. 7.
- Žižek, Slavoj 1988 'Graf želje.' V: *Želja in krivda: Filozofija skozi psihoanalizo / IV*. Miran Božovič idr., ur. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo. Str. 121–40.